

Obisk v pobrateni občini Bileća in črnogorski občini Plužine

Konec junija sva se predsednik občinske skupščine Marjan Moškrčić in podpredsednik OK SZDL Slavko Gerlica odpravila povabilu predstavnikov pobratene občine Bileća in sosednje občine Plužine.

Najprej sva obiskala občino Bileća, v kateri sva se pogovarjala s predstavniki občine in družbenopolitičnih organizacij. Beseda je najprej stekla o trenutno najaktualnejših nalogah v obeh občinah, nakar smo pregledali možnosti nadaljnje poglobljanja medsebojnih vezi. Ker doživlja občina vztrajno gospodarsko rast, je razumljivo, da dajejo prednost sodelovanju na področju gospodarstva in posebno industrije. Še zlasti si želijo tesnejših stikov z Žitom, da bi skupaj poiskali možnosti za razširitev bilečanske mlinarske industrije z dopolnilno proizvodnjo velikega peciva (rolade ipd.), saj čutijo glede tega v celotnem Črnogorskem primorju veliko pomanjkanje. Tesnejše stike žele navezati tudi z Mineralom, saj sedanje geološke raziskave kažejo, da bo mogoče izkoriščati več vrst okrasnega in tehnološkega kamna. Zato bi bile Mineralove izkušnje s tega področja za Bilečo nad vse dobrodošle.

Pogovarjali smo se tudi o nadaljnjem poglobljanju stikov na področju ohranjanja revolucionarnih

tradicijskih obredov. Ena teh obredov je sodelovanje mladine v delovnih akcijah. Pred dvema letoma so mladi sodelovali v delovni brigadi na Kozari, letos so gostje mladi Bilečani, ki sodelujejo v delovni akciji na Jančah. Prej ali slej pa bo prišlo tudi do globljih stikov na področju kulture. Naša skupnost in Bilečanske novosti že imata svoj program informativnega seznanjanja občanov in torej utrjevanja medsebojnih odnosov.

Sicer pa se v pobrateni Bileči vse odvijajo na sprejetih načrtih, le problem pomanjkanja pitne vode je v letošnjem poletju nepričakovano večji. Prav med obiskom je bil v Bileči uveden strog režim varčevanja z vodo. Ker so dali prednost industriji, je bil preostali del mesta oskrbovan z vodo le po nekaj ur dnevno. Problem povzroča stara vodovodna instalacija, ki ob rastočem mestu in industriji ne zmore več zadovoljevati vedno večjih potreb. Izdelan je projekt za novo napeljavo, ki pa zahteva ogromna finančna sredstva. Naj v pojasnilo povemo, da mestni vodovod napajajo s močnim izvirom reke Trebišnice. Ker pa je ta nižje od mesta, je treba vodo s črpalkami potiskati visoko gor do mesta.

Obisku črnogorske občine Plužine se je pridružil tudi predsednik skup-

Predstavniki občin: Plužine, Bileća in Ljubljana-Mostje-Polje. Tri občine, tri republike (foto: SG)

čine občine Bileća Vukašin Svorcan, ki ima s sedanjo občino Plužine stalne delegatske stike. Čeravno je Bileća v Hercegovini, Plužine pa v Črni gori, obstaja med njima veliko medsebojno prijateljstvo, skovano posebno med NOV.

Občina Plužine leži na skrajnem zahodnem delu Črne gore v trikotju Tara, Piva, Durmitor. Meri 850 kv. km (naša 145 kv. km), ima 8000 prebivalcev (naša 56.000). Občina je razdeljena v 6 krajevnih skupnosti, ima 10 trgovin, 4 kmetijske centre, 6 osnovnih šol in letos prvo srednjo šolo. Občina je skoraj brez industrije (žaga s 100 zaposlenimi, gozdarstvo z 200, elektrarna Piva bo v kratkem zaposlovala 260 delavcev, nekaj delavcev je v gostinstvu, okoli 200 je kmetov itn.), ima ogromno pašnikov, gozdov, planinskih jezer in jezero Piva, ki ga je v občini kar 45 km. Ima odlične možnosti za razvoj gospodarstva, kmetijstva, reprodukcijo vodne energije in turizma. Okno v svet je njihova magistralna cesta, ki je od Foče drzno speljana po kanjonu Tare čez najvišji evropski jež hidrocentrale Piva (220 m je visok) skozi številne predore divjih sten nad sinjimi, močnimi dolgi jezerom Pive skozi Plužine na prostrano planoto s 1000 m nadmorske višine z odličnimi razgledi, gostoljubnimi ljudmi, mimo evropsko znanega Pivskega samostana, ki so ga z mednarodno pomočjo razdrli in prenesli višje, da ga ni zalila voda jezera Pive in so njegove enkratne freske ostale ohranjene. Cesta pelje naprej mimo spominjskega parka Dol, kjer so med NOB Nemci od pohoda na Sutjesko zverinsko pobili okrog 700 domačinov, med njimi čez 100 otrok. Do Nikšića je 70 km, do Dubrovnika 130 km. Cesta bo postala evropska in je neasfaltiran le še njen manjši del.

Naselje Plužine ima 6 stolpčev, zdravstveni dom, osnovno šolo, hotel, občinsko stavbo, nekaj drugih

hiš in dom kulture v gradnji. Vse zgradbe so povsem nove in grajene v alpskem slogu, ki se odlično združuje z obdajajočimi gorami (Maglič), jezerom in proti jezeru nagnjenemu novemu naselju. Novo pristrno mestec je zgrajeno zato, ker je staro vas prekrila voda velikega akumulacijskega jezera Pive. Kmetje so rodovitno zemljo prepustili vodom za dragoceno električno energijo, ki daleč od njih napaja množico jugoslovanske industrije. Velik del občine je še neelektrificiran in — kot so rekli njeni predstavniki — so Plužine ena najmanj razvitih črnogorskih občin, z ogromnim energetskim potencialom pa z velikimi prvobitnimi naravnimi lepotami. Resnično bi se jim odkril tudi vsak pošten Švicar ali katerikoli poznavalec.

Zaenkrat se občani še niso navadili na jezero ali »ocean«, kot mu pravijo, vendar vedo, da je njihova trdna perspektiva tudi to jezero, ki ga bodo vtaknili v turizem in druge dejavnosti. Zato si želijo stika z eno od slovenskih občin. In kot sosedom Bileče, ki o nas govore veliko dobrega, bi bilo prav, da smo mi tista občina, ki bi jim pomagala na tej poti. Hidrocentrale in jezero sta jim porušila zakotni mir, z dokončno evropsko magistralo bo skoz njihove kraje steklo novo življenje, ki ga bodo lahko krepko izkoristili sebi v prid. Zato so zanje vsaka spoznanja neke izkušene občine investicije neprecenljive vrednosti. Zavedajo se tega, smo jim obljubili nadaljnje sodelovanje in za dan vstaje slovenskega naroda povabili predstavnike na prve pogovore v občini ter — kot želijo — na ogled neke njim podobne občine, kjer imajo razvito živinorejo, poljedelstvo, gozdarstvo in turizem.

Pozabil sem se povedati, da je širok po Jugoslaviji 45 doktorjev znanosti, ki izhajajo iz skromnih domačin ter velike črnogorske občine.

SLAVKO GERLIGA

In memoriam

Mariji Dežman

Po več kot dveletni hudi bolezni je izmučeno telo Marije DEŽMAN-Marice iz Sostrega 17. junija klonilo pod neizprosno smrtjo. Pokopali smo jo na sostrškem pokopališču ob številni udeležbi sorodnikov, znancev, prijateljev, partizanskih sodelavcev in drugih občanov, ki so jo spoštovali in cenili. Njen osebni lik so prikazali trije govorniki pred domom in ob odprtem grobu. Veliko število vencev in šopkov pa je zasulo njen preran grob.

Marica se je rodila leta 1902 v Sostrem v družini siromašnega proletarca, v kateri je bilo sedem otrok. Doma ni bilo dovolj kruha zanje in Marica je morala že kot nedoročeno dekletce za kruhom na razne kmetije, dokler ni dozorela za tovarniško delo. Komaj doraslo so sprejeli v Tovarno kletja, kamor je morala vsak dan in ob vsakem vremenu prehoditi tudi po 20 km. Njena pripadnost proletariatu in težko življenje sta jo dokaj hitro pripeljala do spoznanja, da se je treba priključiti boju proletarcev za boljši jutrišnji dan.

Ko se je leta 1926 poročila s tovarniškim delavcem in proletarcom Tonetom Dežmanom iz Sostrega, sta skupaj zaživela za iste cilje. V zakonu so se jima porodili štiri otroci — dve deklici in dva fanta. Danes sta živi le še hčerki. Sinček Metod je umrl kmalu po rojstvu, drugi sin Ciril pa je komaj zapustil osnovno šolo, stopil kot kurir v Levstikovo brigado in 17. oktobra 1943 junaško padel tik ob šoli, ki jo je komaj zapustil.

V usodnem letu 1941 se je Marica takoj vključila v NOB. Povezala se je z odborom OF v vasi in s kurirji TV-2 ter prenašala zaupno pošto iz ljubljanske smeri v partizane in obratno. Leta 1943 se je z družinopreselila v domacijo pri Glastovcu v bližino gozda. Tu je bila zveza s partizani še pristnejša in varnejša. Prek tajnega bunkerja v gozdu je vzdrževala zveze s kurirji vse do konca vojne, ne da bi bila le enkrat samkrat nepredvidna. Njena zveza je bila vedno zanesljiva. A tudi nad njo so se zgrinjali črni oblaki. Njo, njenega moža, hčerko in sina so zalezovali domači izdajalci in stalno prežali nad njenim početjem. Prvič so njenega moža zalotili Italijani, ko je prenašal municijo, a jim je ušel in se skrčil pri sorodnikih in sodelavcih. Drugič so ji leta 1943 urhovski klavci aretirali hčerko Slavko in jo odgnali na Urha, misleč, da bodo iz nje iztisnili podatke o njenih zvezah s partizani. Bilo je vse zaman, kljub preiskavi in mučenju Slavka ni izdala ničesar in zahvaljujoč srečnemu naključju so jo morali izpustiti. Najtežje je bila Marica prizadeta 17. oktobra 1943, ko ji je komaj 15-letni sin Ciril padel kot kurir Levstikove brigade tik pred šolo, ki jo je komaj zapustil. Toda Marica moralna moč je prenesla vse. Prišel je usodni september 1944, ko so ji ponovno aretirali hčerko Slavko in jo pošli v taborišče v nacističnem taborišču Dachau in Wurtzen. Doma je ostala sama z mladoletno hčerko Makso, brez sredstev za preživljanje, brez moralne opore, zavedajoč se, da bo treba napore še podvojiti. Ves ta čas in vse do konca vojne, čeprav ob številnih belogardističnih »obiskih« na domu, svojih zvez s partizanskimi kurirji ni prekinila. Nasprotno — junaško je držala do konca — do zaželenih svobode in vrnitve svojih dragih iz nemških taborišč.

Po vojni se je z vso zagnanostjo lotila dela pri obnovi, pri raznih odborih in komisijah. Delala je vse dotlej, dokler ji je to dopuščala fizična moč. Zaživela je srečno v krogu svojih otrok in vnukov. Toda bolezen in smrt sta ji to srečo prekrizala za vedno. Tako, kot smo Marico poznali, jo bomo tudi ohranili v trajnem spominu!

Dragi tovariš Janez!

Popolnoma nepričakovano je prišlo sporočilo, da te ni več med nami. Še pred kratkim smo bili skupaj s tvojimi tovariši, predvojnimi komunisti na Cebinah in kmalu nato na slavnostni seji CK ZKS ob prisotnosti tovariša Tita. Slavili in spominjali smo se dogodkov pred 40 leti. Skupaj s tvojimi tovariši smo ponovno prehodili vso težko pot preteklosti in pravzaprav spoznali, da brez tebe, brez odrekovanja, brez upornosti ni velikega človeka, ni ponosnega naroda, osvobojenega razreda, ni svobode in za nas revolucionarje ni socializma.

Mlad si še bil, ko si na svoji koži spoznal krutost sistema, v katerem si se rodil. Sistema eksploatacije, sistema zatiranja delavca, kot si bil sam. Sistema, v katerem sta po prvi svetovni vojni umazano mešetarstvo in politikanstvo slovenske buržuazne politike krepila izkoriščevalski sistem. Sistema, v katerem se je malomeščansko filistrstvo, skrivaje svoje reakcionarno bistvo gostobesednega liberalizma, obešalo kot cokla za vsako naprednejše gibanje. Sistema, v katerem je malomeščanska samoslovenska nacionalistična fraza odvajala oči naših delovnih ljudi od njihovih pravih borbenih nalog, od pravega bistva družbenih nasprotij in od socialističnega internacionalizma in ki je s tem dejansko služila samo interesom buržoazije. Sistema, v katerem je tudi slovenski klerikalizem izrabljval versko prepričanje v delovnih množicah samo zato, da jih je držal v krempljih kapitalistične eksploatacije in zaostlosti.

Še otrok-vajenec si spoznal, da nič ne pomaga, če enega gospodarja zamenja drugi. Svobode s propadom Avstroogrske ni bilo. Le pravi revolucionarji so z dejanji — ne z besedami — ustvarjali pravo revolucionarno organizacijo — KPJ. In tako si se po položaju, v katerem si bil in z velikansko željo po spremembi sveta priključil tej organizaciji. Bil si med prvimi člani SKOJA. Tvoje življenje je postalo težje, odgovornejše, toda postajal si bogatejši, kot član organizacije močnejši in upornejši. Stalno so te preganjali. Večkrat si bil zaprt, vendarle ti ni zlomilo. Med prvimi si se priključil narodnoosvobodilnemu gibanju in kot že prekaljen komunist opravljal po nalogu partije vrsto odgovornih in težkih funkcij tako v narodnoosvobodilnem boju kot po osvoboditvi. Tudi po upokojitvi nisi počival na loričah zmage, pač pa po svojih močeh, kot pravi komunist, opravljal svoje družbenopolitično poslanstvo, dokler te kruta smrt ni iztrgala iz naše srede.

Spremljajoč zgodovino komunističnega gibanja, nam je živo pred očmi tvoja življenska pot, poi komunistična revolucionarnost. Že mlad — še vajenec — si že leta 1922 postal član SKOJA. Bil si aktiven bорец proti takratni nacionalfašistični Orjuni tako v Ljubljani kot v Trbovljah. Leta 1926 si postal član KP — vse to si delal v globoki ilegali, saj je bila KP z Obznanjo prepovedana in kot so preganjali vse komuniste, so preganjali tudi tebe. Večkrat si bil brezposeln in ob šestojanuarski diktaturi, ko so bile po strašnem terorju nad komunisti razbite cele organizacije KP — tudi takratno pokrajinsko vodstvo KP za Slovenijo — si za kratek čas prekinil svoje delo. Takoj si začel iskati povezavo z drugimi komunisti in kot komunist deloval naprej. Kot še tako hudo zatiranje ni uničilo KP, ni uničilo tudi tebe. Komunisti ste, čeprav preganjani in mučeni, vse to zdržali. In močni, uporni, vzdržljivi, globoko prepričani v svojo moč, z vero v človeka, v delavski razred in pošteno ljudi, ste bili pripravljeni za jutrišnji lepši dan tako svoje predvsem pa bodočih generacij žrtvovati sebe — tudi za ceno svojega življenja.

Čeprav organizirani v globoki ilegali, ste vedno delovali med množicami — v stavkovnih sindikatih, delavsko-prosvetnih društvih, med delavci, kmeti in delovno inteligenco. Usposabljaljoč sebe, ste bili na čelu množice, ki so zahtevale pravičnejšo razdelitev dobrin v okviru enakopravnega naroda in narodov Jugoslavije. Sodelovali si povsod, kjer ti je partija dala naloge: pri štrajkih, volitvah, sindikatih in drugod. Ko je takratni režim postavil za komuniste koncentracijska taborišča, so za nekaj časa zaprli tudi tebe. Prav taki komunisti — borci — revolucionarji so pod Titovim vodstvom popeljali narode Jugoslavije po poti svobode.

Ko se poslavljamo od tebe, naj povemo, da te takega revolucionarja, skojevca, predvojnega komunističnega borca komunističnega med NOB in borca komunističnega v svobodi poznamo in takega se te bomo spominjali. Naj ti bo večna slava, dragi tovariš Janez Matul!

In memoriam

Franc Kralj — Ivanov

Ne da se s skromnimi besedami in na kratko opisati in izraziti veliko bol, ki nas je prizadela, dragi Franc, ob tvoji smrti. Vendar besede, ki smo ti jih namenili v slovo, prihajajo iz naše globoke notranjosti, iz naših občutkov žalosti in tuge, ko nas je pretresla vest, da si nas tako nenadoma zapustil. Zavedamo se, da izgublamo dobrega prijatelja, človeka in soborca, še posebno pa nas obdaja tesnoba v prsih in čutimo se prizadeti zato, ker izgublamo tovariša iz težkih časov našega skupnega boja, da izgublamo revolucionarja, udeleženca narodnoosvobodilnega boja in komunističnega.

Franc Kralj-Ivanov se je rodil 6. septembra 1908. Že v mladosti je moral premagovati težave na svoji poti skozi življenje in doživljal vso tragiko predvojnega razmerja v stari Jugoslaviji. Toda trdo, brezpravno življenje ga je izoblikovalo v močno osebnost, v dobrega in sposobnega človeka, zavednega Slovenca, predvojnega komunističnega in naprednega borca za pravice delavskega razreda.

Zato ni slučaj, da se je kot zaveden proletarec že takoj v začetku leta 1941 ob napadu na Jugoslavijo vključil v gibanje naprednih sil in že maja 1941 začel organizirano delo v OF, in sicer v Kemični tovarni, kjer je bil zaposlen, in na terenu Sreberje-Zadobrova. S svojim vztrajnim delom za OF je postal kmalu eden dobrih in prvih organizatorjev odpora proti okupatorju na tem področju. Sodeloval je in organiziral sabotaže v Kemični tovarni, zbiral orožje in material za potrebe borcev, predvsem pa tudi organiziral odbore OF in kasneje delal pri zbiranju in pošiljanju borcev v partizanske enote.

Ko je postalo delo za OF ob pritisku in terorju italijanskih okupatorskih sil zanj že nemogoče, je maja 1942 odšel v partizane. Vključil se je v proslavljeni II. grupo odredov in sodeloval v vseh bojih, ki jih je bojevala ta elitna partizanska enota; posebno v znani bitki na Jančah, kjer se je II. grupa odredov uspešno spopadla z močnimi nemškimi okupacijskimi četami, in v znani bitki na Muljavi. Kot soliden partijski delavec in vztrajen bорец je užival ugled v svoji enoti in kmalu mu je bila dodeljena odgovorna dolžnost pomočnika komisarja Šiškovskega bataljona.

Kasneje je sodeloval pri formiranju Tomšičeve brigade in ostal v njej, dokler ni bil težko ranjen v bojih na področju Suhe krajine. Po ozdravljenju mu je bila poverjena dolžnost v komandi mesta Stična, kasneje pa je prešel na istrsko vojni področje in bil postavljen za komandanta mesta Ilirska Bistrica.

Po osvoboditvi je opravljal odgovorne vojaške dolžnosti kot načelnik

vojnih odsekov Tolmin, Kamnik, Gornja Radgona, Celje in Črnomelj.

Dragi Franc! Cenimo tvoje požrtvovalno delo med NOB in po vojni, cenimo pa te tudi kot izredno dobrega tovariša in prijatelja, tovariša iz težkih vojnih časov. Naša bol sedaj, ko odhajajo od nas, iz naše sredine, je tem večja. Nemila življenska tragika te je iztrgala iz naše sredine. Bil si del nas, del naše skupnosti in zato te bomo težko pogrešali. Kot dobremu tovarišu, zanesljivemu in sposobnemu komunisti so ti OF, partija in vojaško poveljstvo zapuščali razne odgovorne naloge in dolžnosti. Trudil si se, da opraviš zaupanje, ki si ga pridobil pri vodstvu naše revolucije in izvrševal vse naloge zanesljivo in z veliko mero odgovornosti. Vlagal si v delo, ki si ga opravljal z vso predanostjo, vse svoje znanje in sposobnosti ter tako dokazal v najtežjih časih, ki jih je doživljala naša domovina globoko ljubezen do nje in predanost do svoje komunistične partije, svojo privrženost do tovarišev in prijateljev. Za svoje predano delo si dobil mnoga velika odlikovanja in spomenice ter dosegel v vojaški službi čin majorja.

Dragi Franc, cenimo te in tvoje delo med bojem in po vojni, cenimo te pa tudi kot izrednega plemenitega tovariša iz mnogih bitk in bojev.

Naša bol sedaj ko odhajajo od nas in se s tugo v srca poslavljamo od tebe, je zato še večja — tem večja tudi zato, ker te je nemila usoda iztrgala iz naše sredine tako nenadoma in mnogo prerano. Zato te bomo težko pogrešali. Vendar te bomo ohranili v lepem spominu, ker je bilo naše tovarištvo skovano v težkem boju za svobodo. Za tvoje delo, za tvoj trud, za prispevek v revoluciji in za nesebično tovarištvo pa se ti prisrčno in najtopleje zahvaljujemo. Trajno boš v mislih z nami.

Tvoji družini in sorodnikom izrekamo iskreno sožalje.

Naj ti bo večna slava!

STANE BOBNAR

DRAGI FRANC!

S Pugleda — gore, kjer si vstopil v partizane;
S Pugleda, kjer se je začel tvoj oboroženi boj;
S Pugleda, kjer si postal pomočnik komisarja bataljona;
S Pugleda, kjer se je začel tvoj brezkompromisni boj za osvoboditev naše domovine za bratstvo in enotnost, za socializem, ti tvoji soborci prinašamo prigriscje zemlje z željo, da te spremlja v tvojem večnem počitku.

Ko te istrska zemlja sprejema k sebi, naj bo zemlja S Pugleda simbol bratstva naših narodov, tisti simbol, za katerega si se s tolikšno ljubeznijo bojeval.

Hvala ti še enkrat za vse, kar si dal v svojem prekratnem življenju. In slava ti!

JANEZ KOJANČIČ

Pogreb pokojnega Franca Kralja je bil 28. 6. 1977 v Ližnjanu — pošta Medulin, občina Pulj.

Vaza zemlje iz Pugleda je bila potresena po njegovi krsti v grobu. Njegovi soborci II. grupe odredov kot tudi krajani-sodelavci iz Sreberje-Zadobrova so se poslovlili od njega z vencem in praporom.